

INDIEMA TA' ZMINIJIETNA*

F'belt zghira ta' l-Ewropa tan-Nofs kienu jghixu nies hienja u haddiema, moħħhom dejjem fix-xogħol u l-hena ta' darhom. Fosthom kien hemm familja li kienet aktarx miq-juma aktar mill-oħrajn għat-tjieba ta' qalbhom, għall-għajnuna li ta' sikwit urew lejn il-fqir u għall-ħars ta' dinhom.

Ġorg, żewġ Marija u missier żewġ tewmin, Sandru u Franz, kien surmast fl-aħjar skola ta' dik il-belt. Xewqtu kienet li dejjem jara 'l uliedu mrobbija b'għamil is-sewwa, fil-biża' ta' Alla u fl-imħabba lejn arthom.

ħafna kienu dawk li tgħallmu minnu u li l-lum jaqilgħu hobżhom b'għieħu, waqt li oħrajn waslu b'ħiltu, jieħdu f'idej-hom ir-riedni tal-ħakma ta' pajjiżhom.

Sandru u Franz kienu għadhom żgħar u għalhekk moħħ Ġorg kien lejl u nhar ihewden dwar żgħorithom:—

“Żerriegħa tajba fuq blata ma tistax taqbad art u tagħti frott bnin” kien ta' sikwit jaħseb; “bini għoli ma jistax ikun qawwi jekk is-sisien huma dgħajfa u jekk l-ewwel ġebliet m'humieħ sfiqa. Jien il-lum hawn u għada minieħ; jekk niġi nieqes meta wliedi jkunu għadhom torja imma jkun ġa rnextieli nwaqqaf fihom l-ewwel ġebliet zonqrin, xewqti tkun maqtugħa għax fuqhom huma n-nifshom ikunu jistgħu qajla qajla jkomplu l-bini ta' ħajjithom, minni mibdi.”

Wara x-xogħol ta' kull jum, xogħol li jdejjaq u jgħajji l-moħħ, kien kollu ferħan jġri lejn daru biex jitgħaxxaq b'martu u b'uliedu. Malli jidħol jaqla' l-ġlekk minn fuq dahru u fis isejjaħ lil martu u jpespes 'l uliedu.

—It-tfal fejnhom, Mari, (f'qalbu kienet tħeġġeġ l-imħabba lejhom)—u Mari bi ħlewwa liema bħalha u bi tħissima fuq xofftejha trodd għalih.

—Qegħdin fuq jistudjaw; minn xħin ġew mill-iskola għadhom ma refgħux għajnejhom minn fuq il-kotba.—Sandru għadu kemm tarrafl i jrid isir surmast bħalek, u jien tabib kompla Franz.

* Din in-Novella ta' A. G. Formosa ħadet it-tieni premju fil-Konkors inniedi s-sena l-oħra mix-“Xirka Tixrid Qari Malti” ta' l-Eġittu.

—Eh ! Jien ġa għedtlek —għajnejh miblula bi dmugħ ta' ferħ —li t-fal għad jirnexxu mur arana, Mari, minn hawn u tletin sena oħra meta ż-żmien ikemmxilna wiċċna u wliedna jkunu saru rġiel, kemm sejrjn nittajru bi ħsiebna fuq dak li għaddej għalina l-lum !

Mari b'taptipa fuq spallet Ġorg :—

—Iva, qaltu, imma min jaf ikollix ix-xorti nara 'l uliedi kbar, miżżewġin, ferħana f'darhom, imdawrin b'ulied li jkunu jħobbu 'l ommhom u 'l missierhom bħal ma tagħna jweggħu lilna.

—La taqtax qalbek, Mari, għax min jizra' qamħ, qamħ jġma'—u b'dawn il-kelmiet tafa' idu fuq spallet martu u t-tnejn qagħdu jteftu xi ħaġa ta' l-ikel u ma' tul l-ikla, taħdita waħda dwar il-familja.

It-tfal intebħu b'missierhom u minnufih taru fi ħdanu. Sandru minn naħa u Franz mill-oħra ksewh bil-bews.

—Għiduli issa wieħed wieħed x'tgħallimtu l-lum, ibda int, Sandru.

Sandru xtaq kieku juri għerfu, beda jtarraf l-istorja ta' Kristofru Kolombu imma f'nofsha għajnejh, kif ukoll dawġ ta' ħuh, bdew jaqgħu bin-nghas u Ġorg bi tbissima u tgħanniqa ħadhom f'kamrithom biex iraqquadhom.

It-tnejn il-art għarkobbtejhom għamlu t-talba ta' fil-għaxija, talbu mbagħad il-barka ta' ommhom u ta' missierhom u bħal ċomba raqdu.

Fil-ħemda tal-għaxija, waħdu ma' martu, Ġorg qabbad sigarru u pass pass resaq lejn tieqa miftuħa, baxxa, minkbejh fuq il-ħoġor, jitpaxxa biż-żiffa ta' lejl sajjf. Mari marret ma' ġenbu imma Ġorg baqa' sieket ipejjep.

—Oħalix inti ħosbien, Ġorg ?

—Xejn xejn —wieġeb Ġorg, fil-waqt li bi tnehida twila ħares ħarsa lejn is-sema.

—Xi ġmiel u kobor ta' sema !—reġġġet tarrfitlu Mari, b'għan li teħodlu xi kelma minn fomm.

Ġorg hawn ħass li kellu jistqarr x'kien qiegħed jagħfaslu qalbu.

—Iva, weġibha, u f'kull ħin inħoss kemm għandi nizzi ħajr lil Dak li ħalaq kull ma qiegħda tara talli għoġbu jipprovdi lna l-għajxien, iżewwaq il-familja tagħna b'ulied eżemplari

u bla qerq. Jien, qalilha—bħala surmast ingħaddi ħajti kollha mat-ftal u f'daqqa ta' għajn nista' nara kemm hemm imħassrin fosthom. Imsejtna missirijiet li min jaf x'sakrifiċċji qiegħdin jagħmlu biex ikabbru 'l uliedhom! kemm iljieli jgħaddu mingħajr ngħas, jaħsbu l-ħin kollu kif sejrin jagħmlu biex iħallsu l-miżata ta' l-iskola, il-kera u kif irejqu lil ta' madwarhom u jsibu flus għal infiq ieħor li fid-dar ma jonqos qatt!

“Ġerardu, qaribna, għadu kemm qalli bid-dmugħ f'għajnejh, x'qiegħed ibati għal ibnu. Ix-xogħol naqas, flus ma baqagħlux anqas biex jitrejjaq, kull ma kellu f'daru ftit ftit qiegħed jista' fix-xejn u min-naħa l-oħra ibnu, sfrattat, ma jridx jaf bi studju, taħbit biss. Li kieku ma kellix il-biża' t'Alla, Ġerardu kompli, kont intajjar rasi darba għal dejjem. Imma Ġerardu raġel tajjeb, Mari.

—Naf, naf—wiġbitu, u bla kliem u bla sliem, bi dmugħ ta' niket fuq ħaddejha, warrbet bil-kelmiet “miskin Ġerardu, miskin Ġerardu”, marret ġewwa, ġabret l-ikel li kien fadal, sarritu baxx baxx u:—

—Jiena ġejja malajr—qalet lil Ġorġ, u dlonk marret tħabbat bieb Ġerardu.

Ġorġ fehem ħsiebha u ma satax ma jqimx it-tjubija u l-ħniena tagħha. “Kieku n-nies tad-dinja kellhom kollha qalb safja bħalha, ħaseb bejnu u bejn ruħu, “kemm niket kien isir faraq!”

Snin għaddew u Ġorġ qatt ma naqas minn dmiru fit-trobbija ta' wliedu u f'għamilu; ħsieb wieħed kien dejjem iberrinlu rasu, dak li fi xjuħitu jkun jista' jgħid:—

“Alla l-imbieriek tani biċċa art u jien ħdimtha mill-aħjar li stajt.”

Ftit ġimgħat oħra Franz jagħti l-aħħar eżami biex jieħu l-lawrja ta' tabib, professjoni li minn ċkunitu dejjem xtaq ikollu, u Sandru baqa' miexi tajjeb ukoll imma mingħajr ebda mira.

X'taħbit kienet qiegħda tħabbat dik il-qalb tal-povru Ġorġ! u kemm żmien kien igħaddi jtkellem ma' martu, kollu ferħan fuq il-jum kbir li binhom isir tabib!

- Mur ara, Mari, kemm tkun tixraqlu t-toga!

—U kemm nies jġu jfirħulna f'dak il-jum, raddet għalih Mari.

Iżda "il-bniedem jaħseb u Alla jmexxi" . . . il-holma u l-pjani tagħhom fis-ġew għal waqt imġarrfa - gwerra kbira faqqgħiet, bħal berqa f'sema safi, li fiha pajjiżhom kellu sehem.

Franz wara kollox sar tabib imma flimkien ma' hüh ġie dlonk imsejjaħ il-armata. U fil-waqt li l-gwerra kienet qiegħda tliegġeġ, belthom ġiet miknusa - Sandru u Franz fil-għalqa tat-taqbida, Ġorġ prigunier u martu mifruda minn kulħadd, taħseb bla tmien b'reqqa ta' qalb, f'żewġha u f'uliedha.

Darba fix-xaħar biss kienet tista' iżżur lil Ġorġ maqful.

It-tnejn kelma waħda, "uliedna x'sar minnhom?"

Minn filgħodu sa filgħaxija Mari bi dmugh ta' niket ma kenitx hiliel tqalleb il-ġurnal bit-tama li ssib xi aħbar jew li l-gwerra waqfet jew inkella xi għajdut ta' sabar fuq uliedha.

Tfittix twil u bla fejda għal hāfna żmien, kif ukoll bla fejda kienu ż-żjariet tagħha ta' sikwit il-uffiċċju ta' l-armata.

Iżda ġurnata waħda, fil-waqt li kienet qiegħda tqalleb il-ġurnal, lemħet miktub il-ewwel paġna b'ittri kbar "ġieħ lil min hāqqu" . . . Għajnejha ċcassaw, hāset li f'dik il-kitba kien hemm xi hāġa li tmissha u hekk kien l-artiklu faħħar bl-isbaħ kliem 'il-qalbieni Franz li f'taqbida mill-iżjed hārxa, nesa l-periklu li kien lih u baqa' sa l-aħħar ikompli dmiru mal-miġruhin. Għall-kuragg tiegħu, Franz ġie mgħolli fil-grad u sidru ġie mzejjen bil-midalja ta' l-unur.

X'ferħ hāset f'qalbhā Mari f'dak il-waqt! Kemm dmugh ta' ferħ (għall-ewwel darba minn mindu l-familja ġiet mifruda), iċċarċar ma' hāddejha! Imma dlonk il-ferħ tagħha ddallam meta ftakret f'binha Sandru; min jaf x'sar minnu! u min-nija b'dawn il-hsebijiet, hābiet wiċċha fil-ġurnal bit-tama li ssib il-konfort fil-biki.

Xhur għaddew imma qatt iżjed ma kellha aħbarijiet ta' wliedha.

"Li kieku, Alla hāres qatt, uliedi waqgħu f'xi taqbida, ngħid jien, kieku fis kienu jgħarrfuni, l-aħbar il-hāzina tigri aktar mir-riħ." U b'dawn il-hsibijiet ta' tama ġiebet quddiem għajnejha l-ferħ meta l-familja targa' tingħaqad u mill-ġdid igħixu hienja lil l-koll flimkien.

Ma laħqetx temmet dawn il-kelmiet meta xi hādd ċenpel il-qanpiena tal-bieb. Mill-bogħod lemħet xi hādd bl-uniformi u b'ġirja waħda marret tiftāħ.

Quddiemha sabet uffičjal għajnejh miksura lejn l-art. Qalbha taqtqet bejn il-ferfi u l-biża'.

--X'inhi l-miġja tiegħek, sinjur?--staqsietu Mari. Għidli, nitolbok, aħbar tajba jew hażina?

L-uffičjal naqsu l-kliem, xtaq kieku jtarfilha l-għan taż-żjara tiegħu, iżda kull darba kliemu kien jinxf fuq xofftejh, fil-waqt li bi dmugħ f'għajnejh fehem x'kienet qiegħda tlioss f'qalbha dik l-imsejka omm.

Bil-akbar hemda għaddielha ittra u qartas żgħir. Mari ħbiet wiċċha f'idejha u bdiet tolloq bħal tarbija.

--Issa fhimt, qattlu, is-skiet tiegħek.

L-uffičjal imbagħad fetiħ qalbu magħha:--

--Għandi amar, qalilha, nagħtik din l-ittra li tħabbar t-telfa ta' Franz. Fil-qartas issib salib u xbieha tiegħek midmumin f'katina li huwa stess talabni nagħtik minn idu għal idek ftit qabel miet. Għidilha, talabni, li wkoll wara mewti nibqa' nħobbha u ngħożżha. Għidilha titlob għaliha kif jien ukoll sejjer nagħmel għaliha u għal kulhadd hemm fuq. Fil-qartas issib ukoll arloġġ li niftakar tajjeb kull darba li kien jara l-ħin kien bi tbiissima jagħti daqqa ta' għajn lir-ritratt ta' missieru mwahħal man-naħa l-oħra ta' l-arloġġ.

Mgħarrqa f'baħar ta' dwejjaq, dik l-imsejkna omm kienet ta' kuljum tittajjar fiż-żminijiet imghoddija, tibda minn mindu Franz kien għadu tarbija, tiftakar fil-għamil helu tiegħu u fi tjubitu u tibqa' sejra b'moħħha sakemm kiber. Xi mumentu kienet tinsa għal waqt li binha mar għal kollox, imma dlonk tasal fi kburitu u wiċċha jarga' jitbiddel.

Jekk minn naħa nsibu omm b'qalb maqsuma bi dwejjaq l-iżjed suwed għat-telfa ta' binha, għan-nuqqas ta' aħbarijiet ta' Sandru u għall-firda minn żewġha, għandna wkoll in-ġibu quddiem għajnejna x'kien qiegħed ifoss Sandru.

Bil-mewt ta' ħuh huwa sama' wkoll. Firda kiefra mill-egħiżeż haġa li qatt kellu, ħuh, li flimkien miegħu għax u kiber, li minn żgħoritu qatt ma kellu xi jgħid miegħu.

--Waħdi fid-dinja! kien sikwit iġid! Xi ħsieb li jkex-kex meta niftakar x'mewta qalila aktarx batew omni u missieri, f'waqt il-mixja tal-għadu fuq pajjiżna.

Kieku għallanqas waslitlu waħda biss mill-ħafna ittri li ommu kienet tibgħiatlu, it-tberghin aħrax ta' ħsiebu kien

dlonk jiggwejjed, imma għal raġuni mhix magħrufa littri ta' ommu ma waslulux.

Għaldaqshekk ma kellu ebda hitija li wettaq u bala' dak kollu li kien qara fuq il-ġurnali dwar id-destin ta' nies pajjiżu. Il-ġurnali kollha aktarx iħobbu jkabbru l-aħbarijiet u qatt ma jobsru x'deni jgibu fost eluf ta' nies bl-aħbarijiet qarrieqa tagħhom li għandhom dejjem għan wieħed :— li jhaxxu buthom b'aħbarijiet sensazzjonali.

Il-gwerra giet mitmuma. Ġorġ u Mari reggħu ngħa-qdu — . . . Dar fiergħa !

Franz Alla hađu u Sandru ma deherx iżjed. Tfittxija fil-kotba ta' l-armata sfat fix-xejn u għalkemm ismu ma kienx magħdud mal-mitlufin hađu ma għaraf jagħti ebda hjiel tiegħu. Ġorġ għamel minn kollox u kull ma sata', saħan-sitra ġera pajjiżi bi hġarhom ifittex 'l ibnu. Kiteb ukoll avvizi f'ġurnali ta' kull ġens biex igħarraf lil Sandru, jekk hāj, li ommu u missieru qegħdin jistennew il-miġja tiegħu, iżda bla fejda. Ġranet, xhur u snin għaddew ; dejjem l-istess hēmda u skiet ; l-ebda faraġ u l-ebda sabar. Ġorġ li minn dejjem kien hābrieki, wisq iżjed meta kien qata' jiesu minn ibnu, ta ruħu għall-kitba.

Il-kotba tiegħu, minsuġin bl-akbar għerf, katrulu iżjed u iżjed il-kobor ta' ismu. Ġorġ dejjem hā bhāla sugġett tal-kotba tiegħu, l-imhābba ta' missier lejn uliedu u l-għan ewlieni għal dan kollu ma kienx għajr biex jisfoga x'kien qiegħed jagħfaslu qalbu.

Huwa kien konvint li ibnu miet u hekk kien kulhādd jaħseb.

U fil-waqt li Ġorġ medhi bil-kitba u l-poplu mixgħul b'għerfu, bhāal ma deher minn kunferenzi li sikwit kien jiġi mitlub jagħti, insibu 'l Sandru fl-Amerika.

X'kien qiegħed jagħmel f'dik l-art imbiegħda ? Kien qatt jaħseb f'dawk li ġibuh fid-dinja ? Tgħid għadu jiftakar f'dik l-omm għażiża li dejjem hābbitu u xtaqtitu kull ġid, li għaddiet minn jaf kemm iljieli mqajma meta binha kien mixhūt marid f'sodda ? Nesa s-sakrificċji ta' missieru minn meta kien tarbija sa kemm kabbru, għallmu u għamlu raġel ? It-twissijiet għaqlin ? Nesa fuq kollox dmiru lejn Min hōlqu ?

Għal xi żmien, tajjeb jew ħażin. Sandru kien iġaħ-
għaħha u għalih il-ftit kien wisq; imma x-xogħol kompli
jonqos u iżjed qieghed milli jaħdem, ġie li bata l-ġuħ.

Il-ġuħ ma jgibx ħniena Jitlob il-karità? —
Bniedem mimli bis-saħħa u tagħlim jitlob il-karità ma kinetx
tinżillu; kien iħobb iżjed imidd idu għal kull xogħol, imma
kollox kien iswed quddiemu.

Sandru ħa l-ewwel deċiżjoni:—Seraq għall-ħtieġ, seraq
biex jitrejjaq għal jum. L-għada l-istess ħaġa u hekk kompli
minn jum għall-ieħor sakemm għamilu minn serq għall-
ħtieġ sar fih drawwa ħażina.

Il-logħob rikbu; saħħtu bi l-jeli sħaħ li kien iġħaddi f'im-
kejjen ta' frugħa u xalar naqsitlu. Xi mumentu kien jaħseb
jittajjar fi ħdan ommu u missieru u għalkemm xi drabi l-
kuxjenza kienet tagħfsu, iżda l-hemm ta' ħajtu u d-drawwiet
boloh kienu jirbħuh.

"Xi jgħid missieri miqjum minn kulħadd jekk ġurnata
jkun jaf min jien? Bniedem xellerat u ħabsi! 'Eh kemm
kont iblah ma mortx lura f'pajjiżi malli ġejt naf li ommi
u missieri kienu għadhom ħajjin."

Veru li f'Sandru kienet għadha teżisti xi żerriegħa tajba,
imma ħwejjeġ li ma jitwemmnux, biss meta kien ikun fis-
sakra kienu jidhru fih xi kwalitajiet tajba u ssibu jindem minn
dnubietu, u malli jkun fis-sensi tiegħu jargħa' għal li kien;
vagabondaġġ u ħażen.

Ġurnata waħda, fil-waqt li miġbur ma' sħabu fi "Club"
ta' "gangsters", mgħaxxaq bit-tħarraf ta' għamil ħażin tagħ-
hom u huma b'tiegħu, ħass, f'daqqa, tiġbdu xi qawwa aqwa
mis-setgħa tal-bniedem.

Sandru tbiddel, wiċċu tbergħen u daħal fil-ħsieb. Qam
minn postu u resa q lejn ir-radju; miegħu karkar sigġu u
ntafa' bil-qiegħda sieq kull naħa, minkbejh poġġuti fuq dahar
is-siġġu u idejh midfunin f'xagħru. Imbagħad fetaħ ir-radju
u beda jqalleb minn stazzjon għal oħra.

Daqq, kant, "sports" Xejn ma għoġbu, imma dlonk
donnu sab dak li xtaq: - Taħdita!

Sħabu skantaw meta raw 'il seħibhom għall-ewwel darba
jinteressa ruħu fir-radju u kull wieħed minnhom fittex jinbxu
jew iżerżaqlu xi ċajta u fuq kollox qalulu:—

— Għallanqas semmagħna ftit daqq u mhux priedki.

Imma Sandru baqa' hemm, quddiem ir-radju, sieket u iebes bħal statwa

"Il fakra hija mera safi li jgħagħlek tagħraf u ssewwi -l htijiet."

Sandru deherlu li dak il-leñen ma kienx għdid għalih; dawk it-twissijiet u kliem fielu li kienu qegħdin jittajru mal-erba' nahiet tad-dinja, semagħhom hafna drabi żmien ilu meta kien għadu tifel sa kemm id-destin kiefer firdu mill-egħżēz haġa li kellu, tletin sena qabel.

Il-kunferenzier issokta jtkellem b'leñen miksuri imma bi kliem ta' mħabba, kliem magħżul u haġ u Sandru iżjed u iżjed tgeddes mar-radju. L-għaraq xaqq għalih, haġs sidru jrid jixpakka, kull kelma tonqoxlu l-għlata taż-żnied li kienet minn żmien trabbiet ma' dwar qalbu.

Kollha skantati, sħabu, ma setgħux jifhemu x'kien għaddej minn moħħ Sandru imma fehmu li xi għafsa kbira ta' qalb kienet qiegħda tkeddu ffit ffit. Huma wkoll, għalkemm nies bla għieħ, għieħom ħniena minnu.

Iċ-ċajt tagħhom siket u, ħosbenin, stennew mixrubin, x'kien għej wara.

Sandru ma felax iżjed. Xehet għajta ta' sogħiba u biki ta' ndiema :—

-- "Missier, aħfirli ! . .

u għannaq b'idejha it-tnejn ir-radju kif kien jagħmel kieku dak il-ħin kien jinsab quddiemu missieru. . .

ANT. G FORMOSA.